

I. Departementets bemerkninger til utbygging av Einunna kraftstasjon og regulering av Markbulia

1. Innledning og bakgrunn

Glommen og Laagens Brukseierforening (GLB) har ansvaret for reguleringer og overføringer i Glommas og Gudbrandsdalslågens nedbørfelt. Østerdalen kraftproduksjon AS (ØKAS) eies av Elverum Energi AS og Nord-Østerdal kraftlag SA og er medlem i GLB. GLB og ØKAS har søkt om tillatelse for økt regulering av Markbulia, et nytt Einunna kraftverk og ny 66 kV kraftledning fra Einunna kraftverk til Alvdal trafostasjon.

Utbyggingsområdet ligger nederst i Einunndalen og Einunnavassdraget, i det alt vesentlige i Folldal kommune. Einunna er ei sidegrein til elva Folla, som igjen er ei sidegrein til Glomma, med samløp ved Alvdal.

Einunna er et regulert vassdrag med reguleringsmagasiner i Elgsjø, Fundin og Marsjø. Einunna kraftverk ble bygget i 1955, og har inntaksmagasin i Markbulia. Markbulia ligger i den nedre delen av Einunnavassdraget og har i dag en tillatt reguleringshøyde på 4,79 m (HRV kote 859,79), men i praksis reguleres magasinet med kun 3 m. Nedenfor Einunna kraftverk tas vannet videre inn på overføringstunnel til reguleringsmagasinet i Savalen. Vannet i Savalen brukes til kraftproduksjon i flere kraftverk videre nedover i vassdraget.

Det engelske selskapet The Foldal Copper & Sulphur Co. Ltd. leide vannrettighetene i Einunna og oppførte Einunna kraftanlegg i årene 1905-06 for å sikre elektrisk energi til gruvedriften i Folldal.. Den første dammen i Markbulia ble bygget i årene 1915-16 for å kunne døgnregulere driftsvannføringen til kraftverket i Einunnfossen.

Det engelske gruveselskapet gikk konkurs i 1938. Alt ble overdratt til staten, men samme dag ble alle rettigheter, inkludert vannfallsrettigheter og reguleringsanleggene Elgsjø, Marsjø og Markbulien, overdratt til Folldal Verk A/S. A/L Nord-Østerdal Kraftlag (NØK) gjorde avtaler med Folldal Verk og bygde dagens Einunna kraftverk som ble satt i drift i 1955. Det gamle kraftverket er revet. I mai 2010 ble det gitt konsesjon etter vassdragsreguleringsloven til regulering av Elgsjø og Marsjø.

2. Utbyggingsalternativ

Det er søkt om tre ulike reguleringsalternativ av Markbulia – kote 867 (7 m), 869 (9 m) og 870 (10 m). Det omsøkte prosjektet vil gi produksjonsøkning i både Einunna kraftverk og de nedenforliggende kraftverkene.

Det planlegges å bygge en vesentlig større reguleringsdam om lag 350 m nedstrøms eksisterende damanlegg. Damkrona skal tilrettelegges slik at den kan benyttes som vei over dammen slik det også er i dag, men den nye damkrona blir adskillig bredere.

Alternativet med HRV på kote 870 medfører at det også må bygges en sperredam ved Moskardtjørnan for å sikre at en ikke får overløp ved flom. For det lavere HRV-alternativ vil det ikke være nødvendig med sperredam.

Det er planlagt å drive en ny 3 km lang tunnel fra inntaket i Markbulia til ny kraftstasjon. Avløpstunnelen fra det nye kraftverket er tenkt koblet direkte sammen med overføringstunnelen til Savalen. Det nye kraftverket skal bygges i fjell, om lag 400 m nordvest for eksisterende Einunna kraftverk. Et nytt kraftverk vil gi bedre utnyttelse av fallet mellom Markbulia og Savalen. Samlet vil 867-alternativet med nytt Einunna kraftverk gi en produksjonsøkning på underkant av 48 GWh.

3. NVEs vurdering

Etter en helhetsvurdering av planene om økt regulering i Markbulia, finner NVE at skadene og ulempene for allmenne og private interesser langt overstiger den samfunnsmessige nytten av forventet kraftproduksjon for alle de tre omsøkte alternativene. NVE frarår derfor at det gis konsesjon etter vassdragsreguleringsloven til tilleggsregulering i Markbulia.

NVE har lagt særlig vekt på negative konsekvenser for kulturlandskapet i Einunndalen, naturtyper og flora og villrein. Negative konsekvenser for seterdrift, friluftsliv og reiseliv er også tillagt betydelig vekt fordi NVE mener dette må sees i nær sammenheng med kulturlandskap og naturmangfold. Etter NVEs syn vil ikke avbøtende tiltak redusere de negative virkningene som er lagt til grunn for vurderingen på en slik måte at tilleggsregulering i Markbulimagasinet kan aksepteres.

Søker har gitt uttrykk for at det er lite aktuelt å bygge nytt Einunna kraftverk uten tilleggsregulering. Alternativet vil i så fall være en ren opprustning av eksisterende kraftverk. NVE mener at det bør være økonomisk grunnlag for å vurdere søknad om nytt Einunna kraftverk uten tilleggsreguleringen i Markbulia. Dette alternativet er imidlertid ikke omsøkt, og kommenteres derfor ikke nærmere av NVE.

4. Departementets vurdering

4.1 Kunnskapsgrunnlaget

Kravet til kunnskapsgrunnlag skal etter naturmangfoldloven stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

NVE fant at konsekvensutredningen for utvidelsesprosjektet Markbulia-Einunna, sammen med eksisterende kunnskap, tilleggsutredninger, høringsuttalelser og tiltakshavers kommentarer til disse, ga tilstrekkelig informasjon til å kunne avgi innstilling i saken. I denne vurderingen la NVE til grunn at risikoen for skade på naturmiljøet er relativt høy, slik at kravet til kunnskapsnivå må være tilsvarende høyt.

Som kunnskapsgrunnlag tok departementet utgangspunkt i melding med konsekvensutredning og fagrapporter, konsesjonssøknad av 2.6.08, NVEs innstilling av 10.4.12 og høringsuttalelser og søkers merknader til innstillingen.

Olje- og energidepartementet var på befaring i området i juni 2013. På befaringen var også Klima- og miljødepartementet representert. Under befaringen og påfølgende åpent møte om saken, ble det diskutert enkelte temaer hvor NVEs innstilling stod sentralt. I brev til NVE datert 20.6.13, bad departementet derfor om utfyllende vurderinger om beregninger for produksjon og kostnader, vurderingen av lokale inntekter og verdiskaping, flomdempingseffekt av reguleringen, samt betydningen for seterdrift og jordbruk.

NVE avga en tilleggsvurdering i brev av 13.9.13. NVE har forsøkt å korrigere nye beregninger ut fra mulige feilkilder. De nye beregningene ligger langt nærmere GLBs produksjonsberegninger. Det at NVE med justerte beregninger fikk et resultat som ligger nærmere søkers beregninger om betydningen av tilleggsreguleringen alene, endrer imidlertid ikke NVEs vurderingsgrunnlag og konklusjoner.

Når det gjelder spørsmålet om verdiskapning/ringvirkninger i anleggsfasen viser NVE til at ingen av høringspartene har vært opptatt av dette tidligere og holdt dette fram som et argument som taler for utbygging. Dette er hovedgrunnen til at lokal og regional verdiskapning i anleggsfasen ikke er kommentert i NVEs innstilling. NVE mener likevel det er åpenbart at dette vil være til samfunnsmessig nytte på kort sikt. Heller ikke Folldal kommune har nevnt lokal verdiskapning i anleggsfasen som en del av vurderingsgrunnlaget i sin uttalelse. Beløpet som ble angitt av kommunen som sannsynlige årlige inntekter (mellom 1,25 og 1,35 millioner) er ikke ubetydelig, men vil etter NVEs oppfatning heller ikke være vesentlig for kommuneøkonomien. Selv om lokal og regional verdiskapning hadde vært et mer sentralt tema i søknadsprosessen, finner NVE det tvilsomt om vurderingen av de samlede fordelene ved en utbygging ville være større enn de samlede negative virkningene. NVE bemerker at mulig økt lokal verdiskapning som følge av avbøtende tiltak og bedre adkomst til setrene i Markbulia, ikke har vært noe tema i høringsrunden.

NVE bemerker videre at flomproblematikk ikke ble tatt opp av noen av høringspartene i forbindelse med høringen av søknaden, men at NVE har gjort noen vurderinger angående flomdempingseffekten av økt magasin i Markbulia. Vesentlig flomdempningseffekt forutsetter det primært omsøkte alternativ samtidig som vannstanden må holdes vesentlig lavere enn HRV inntil magasinoppfylling under vårflommen. Ut fra det som kom fram i høringsrunden mener NVE det er vanskelig å se at behovet for flomdemping er så stort at dette hensynet bør gis prioritet framfor hensynet til landskap og kulturmiljø, naturtyper og rødlistearter, seterdrift og jordbruk, friluftsliv, turisme og villrein.

Når det gjelder en del grunneieres og setereieres endrede oppfatning om utbyggingen, viser NVE til at saken er vurdert ut fra informasjonen og uttalelsene som forelå etter

høringsrunden, og på dette grunnlaget står fast ved den vurderingen som er gjort i innstillingen. NVE holder derfor fast ved konklusjonen i innstillingen om at skadene og ulempene for allmenne og private interesser langt overstiger den samfunnsmessige nytten av forventet kraftproduksjon for alle de tre omsøkte alternativene for tilleggsregulering i Markbulia.

Departementet oversendte NVEs tilleggsvurdering til Folldal kommune for merknader. I kommunens brev av 31.12.13 heter det;

"Innledning:

Omsøkt neddemmingsområde er i kommuneplanen regulert til landbruk-, natur- og friluftsliv og har fått kategori 3, som er den strengeste verneformen i kommuneplanen. Dispensasjoner skal derfor vurderes særlig strengt. Området ligger i tillegg omgitt av naturreservater og landskapsvernområder i Norges lengste seterdal, Einunndalen.

Gjeldende kommuneplan ble vedtatt i siste kommunestyremøte i forrige kommunestyreperiode. Vedtatt reguleringsformål for omsøkt område var enstemmig i kommunestyret. Omsøkt neddemmingsområde har et kulturlandskap som av Fylkesmannen i Hedmark er klassifisert som verdifullt å ta vare på. Folldal kommune har status som nasjonalparkkommune. Dette ønsker kommunen og andre aktører å utnytte blant annet i reiselivssammenheng. For å beholde denne status må kommunen bevise at en gjør seg fortjent til det. Kommunestyret mener økt neddemming av viktig areal i Markbulia ikke er forenlig med slik status.

Folldal har som en av få kommuner i Norge fortsatt villrein innenfor sin kommunegrense. Folldal kommune er av overordna myndigheter pålagt et særlig ansvar med å ivareta levekårene for den siste rest av villrein her i landet. Omsøkt neddemmingsområde ligger innenfor villreinens leveområde. Folldal kommunestyre mener enda mer neddemming av beiteareal ikke er forenlig med pålegget fra overordna myndighet om ivaretagelse av villreinens levekår.

Folldal kommunestyre vil presisere at den omsøkte utbygging er et betydelig naturinngrep og at denne type inngrep er irreversibelt. Som tidligere behandlinger i politiske organer i Folldal viser er det ulike oppfatninger til søknaden om mer neddemming av areal i Einunndalen/Markbulia. Også blant den øvrige befolkningen i bygda er det ulike meninger.

Produksjon og kostnader:

Folldal kommunestyre registrerer at konsesjonssøker og NVE har hatt noe ulike beregninger knytta til produksjonsøkning. Konsesjonssøker og NVE har dog vært enige om det viktigste, nemlig hvor stor den totale produksjonsøkningen vil bli. Nye beregninger foretatt av NVE gjør at de tidligere ulikhetene er nesten utjevnet. Folldal kommunestyre anser ikke disse ulikhetene som vesentlige for kommunens syn på saken.

Lokale inntekter og verdiskaping;

Folldal kommunestyre mener potensialet for økte kommunale inntekter og øvrig lokal verdiskaping er grundig utredet i konsesjonssøknaden og i rådmannens saksutredning som kommunestyret behandlet i november 2008. Dermed var dette godt kjent for kommunestyret da innstillingen fra NVE var til behandling i juni 2012. Folldal kommunestyre vil dermed anta at lokale inntekter og verdiskaping var vektlagt av hele kommunestyret ved de vurderinger som kommunestyret gjorde både i 2008 og 2012. Tall som er framkommet i det siste vedrørende kommunale inntekter og lokal verdiskaping er i hovedsak uendret fra det som var kjent i 2008 og 2012. Folldal kommunestyre kan ikke se at det foreligger opplysninger av betydning om økte inntekter og lokal verdiskaping som ikke var kjent ved behandlingen i juni 2012.

Når det gjelder forhandlinger om avtale med utbygger burde dette skjedd i forkant av behandling av konsesjonssøknad i 2008. [. . .]

Betydning for seterdrift og jordbruk:

Folldal kommunestyre registrerer at det har vært og fortsatt er ulike oppfatninger både blant setereiere med dyr, setereiere uten dyr og andre berørte i Markbulia og ved Romsdalssetra om konsesjon bør gis og eventuelt hvilket utbyggingsalternativ som er å foretrekke. [. . .]

Folldal kommunestyre har stor forståelse for ønsket om bedre adkomst over Einunna ved Romsdalssetra og ved Markbulidammen. Kommunestyret ser også nytten av strømtilførsel til setereiendommene i Markbulia. Imidlertid er det i fagutredninger og i en rekke høringsuttalelser påpekt også negative konsekvenser for landbruk ved økt regulering. Kommunestyret sier seg ikke enig med setereierne i Markbulia som mener at ei utbygging vil gjøre området enda mer attraktivt i friluft- og reiselivssammenheng. I fagutredninger konkluderes det med at det motsatte vil bli effekten.

Folldal kommunestyre kan ikke se at de siste innspillene fra setereieme i Markbulia og ved Romsdalssetra avviker så mye fra tidligere uttalelser, at det endrer konklusjonen for landbrukets totale påvirkning.”

Etter befaringen fant sted, har departementet mottatt flere høringsuttalelser til saken. I brev fra setereierne på Romsdalssetrene datert 10.10.2013 heter det;

”Som setereiere på Romsdalssetrene i Einnundalen vil vi gjerne komme med noen nye bemerkninger ang. regulering av Markbulidammen.

Når det gjelder det laveste omsøkte alternativet på 867 kan vi være positive til dette hvis vi da får på plass en kulvert i elva som adkomst til våre setre.

Dette vil være veldig positivt for oss, og vil nærmest være en forutsetning for

fortsatt aktiv seterdrift og landbruksaktivitet på Romsdalssetrene, særlig da for den setra som driver med mjølkeproduksjon. At det fortsatt drives aktiv seterdrift er jo også viktig når vi tenker på kulturlandskapet. Et annet moment er at mjølkeproduksjon på setra er en forutsetning for drift av seterkafeen som drives i samarbeid mellom to av seterbrukerne.

Dette alternativet vil heller ikke medføre for store tap av beiteområde for Romsdalssetrene.”

I brev fra setereierne i Markbulia, datert 21.10.13 heter det;

”Vi har tidligere gitt høringsuttalelser i forbindelse med NVEs høring på konsesjonssøknaden om økt regulering i Markbulia i 2008. Vi deltok også på befaringen som OED arrangerte 6. juni 2013 og på møtet i Folldal kommune 7. juni 2013.

I høringsrunden i 2008 var det delte meninger blant grunneierne på om det burde gis konsesjon for økt regulering og hvilket reguleringsalternativ som burde velges. De fleste av oss var også den gang positiv til prosjektet, men lot mer eller mindre perifere interesser i området få komme til orde med sine syn. Selv om vi som var positive til prosjektet ikke sto på barrikadene for å fronte vårt syn, så anså vi med bakgrunn i konsekvensutredningene og vår lokale kjennskap til området at denne utbyggingen hadde så store samfunnsmessige fordeler i forhold til negative konsekvenser at det burde være en selvfølge at den ble godkjent. Det er som kjent også noe som heter at den som tier samtykker!

Vi hadde også flere forslag om avbøtende tiltak for å redusere de negative virkningene av et reguleringsmagasin. På befaringen til OED tidligere i år var alle vi grunneiere/setereiere i Markbulia til stede. Holdningen til økt regulering er nå betydelig mer positiv enn det som kom fram gjennom høringsuttalelsene som ble avgitt for 5 år siden, og som NVE har basert sin innstilling på. Dette gjelder også etter det vi forstår setereierne ved Romsdalssetrene som ligger helt i utkanten av berørt område ved høyeste alternative oppdemming. Dette skyldes at alle nå bedre ser de positive konsekvensene av en økt regulering.

Dessuten må vi gjøre oppmerksom på at vi som har skrevet under dette brevet eier over 50 % av arealet som blir neddemt, er brukere/forvaltere av ca. 70-80% av området rundt som visuelt, beitemessig og kulturlandskapsmessig blir berørt av utbyggingen. Vi mener da at vår positive holdning til utbyggingen bør telle mer enn innsigelser fra interessegrupper utenfor og i randsonen av området. Derfor blir det da også feil når NVE konkluderer med negativ holdning blant grunneiere og brukere av området. Vi ønsker derfor å komme med en skriftlig presisering av vårt syn på søknaden om økt regulering i Markbulia før saken blir behandlet i OED.

Våre synspunkter kan oppsummeres i følgende punkter

- *Samtlige grunneiere som deltok på befaringen til OED er positive til økt regulering under forutsetning om at vi får noe igjen for utbyggingen.*
- *Utbyggingen vil ha positive effekter for seterdriften rundt reguleringsmagasinet gjennom bedre vegstandard, bedre bruforbindelse over Markbulidammen og mulighet for strøm til setrene i Markbulia. Det stilles stadig strengere krav til spesielt mjølkeproduksjon, så disse faktorene kan være avgjørende for videre seterdrift i området.*
- *På befaringen sa GLB seg villige til å sløyfe døgnregulering i magasinet. Vi ser svært positivt på denne endringen fordi den eliminerer de negative effektene med skjemmende reguleringssoner og reduserer erosjonen i reguleringssonen.*
- *Beitedyrene som tilhører Markbulisetrene bruker i svært liten grad de beiteområdene som demmes ned langs Slettjellbekken, og tilgangen på egnede beiteområder vil ikke være begrensende for seterdriften verken nord eller syd for Einunna selv om det blir økt regulering i Markbulia.*
- *Som rettighetshavere til fisket i Markbulidammen ser vi bare positivt på en oppdemming.*
- *Reguleringsmagasinet vil ha en positiv flomdempingseffekt. Spesielt under korte regnflomtopper i Folla (som i sommer) kan reguleringsmagasinet gi en kortvarig flomdemping som kan være avgjørende for om våre jordbruksarealer i Alvdal, bolighus og grendeveier ved samløpet mellom Folla og Glomma, oversvømmes eller ikke. Etter at Glomma ble utbygd med flomverk så er det Folla som forårsaker de største flomskadene på Alvdal. Folla går veldig raskt opp og tilbake, gjerne innenfor ett døgn, så enhver mulighet for flomdempende virkning i et utbygd Markbulimagasin vil i de fleste tilfeller ha en meget betydelig virkning.*

Vår mening er altså at gode avbøtende tiltak vil kunne gjøre at et nytt reguleringsmagasin ikke medfører alvorlige ulemper for seterdriften i Markbulia. Tvert imot vil seterdriften komme styrket ut av et slikt prosjekt, og de positive fordelene ved prosjektet vil sannsynligvis være avgjørende for at vi kan opprettholde seterdriften og vår pleie av kulturlandskapet i framtida. Dette forutsetter selvfølgelig at vi får en god dialog rundt de avbøtende tiltakene.

Vi håper denne presiseringen av vårt syn på økt regulering i Markbulia og betydningen en utbygging vil ha for grunneierinteressene blir tatt med i OEDs sluttbehandling av saken.

Brevet er underskrevet av oss som er setereiere i Markbulia.”

Naturvernforbundet i Hedmark har bedt om konsekvensutredning for villrein i området, jf. brev av 2.7.13. Departementet kan ikke se behovet for ytterligere dokumentasjon og utredning når det gjelder dette omsøkte tiltakets påvirkning for villreinstammen i Knutshø-området. Se nærmere vurdering av konsekvenser for villrein nedenfor. Naturvernforbundet i Hedmark har også sendt inn en uttalelse i etterkant av den alminnelige høringsrunden, datert 30.1.14. I uttalelsen heter det:

”Vi støtter NVE som fraråder ytterligere en stor vannkraftutbygging i Norges lengste seterdal

I Olje- og energidepartementet ligger spørsmålet om en ny utbygging i Einunndalen, øverst i Hedmark. Det er en økologisk svært uheldig konsesjonssøknad. Fjelldalen er svært vakker med vakker og verdifull natur og aktivt seterliv. Det er Norges lengste seterdal. I Naturbase er store deler av Einunndalen registrert som et nasjonalt viktig kulturlandskap.

Det som i dag er ei idyllisk elv i Norges lengste seterdal vil med en utbygging bli en gedigen grunn innsjø med skjemmende spor etter de sesongmessige justeringene av vannstanden. Vannkraftressursene i Einunndalen har allerede blitt utnyttet kraftig i flere omganger. Einunndalen er allerede sterkt fragmentert, med veier inn fra alle kanter og hyttebebyggelse i randsonene. Naturvernforbundet kan imidlertid akseptere oppgradering av eksisterende kraftverk, uten ny oppdemming.

Kraftselskapet vil ha et magasin som i areal er seks ganger større enn dagens. Einunndalen er flat og vid, og noen få meters heving av vannspeilet vil få dramatiske følger for landskapet som omkranser den nåværende Einunna-elva. Landets høyeste rådgivningsorgan (NVE) i vassdragssaker er krystallklar og fraråder en større og videre vannkraftutbygging i Einunndalen.

- NVE skriver i sin innstilling til OED at de negative konsekvensene samlet sett er større enn den samfunnsmessige nytten ved alle de søkte reguleringsalternativene i konsesjonssøknaden. En utbygging vil ha alt for store konsekvenser for et unikt kulturlandskap i en fjell- og seterdal med så varierte naturkvaliteter og verneverdier.*
- Follidal kommunestyre frarår utbygging*
- De politiske synene og et nei til videre nedbygging av Einunndalen har definitivt fått mer vind i seilene etter NVEs innstilling til OED. Samtlige av NVEs tilleggsutredninger frarår utbygging.*
- NVE har mottatt flere høringssvar enn det som er normalt i vannkraftsaker i denne størrelsesorden, og en klar majoritet har vært negative. Trusselen mot Einunndalen har vakt oppsikt langt ut over Hedmark sine grenser, hele tusen enkeltpersoner har skrevet under på lister og vist sin motstand.*
- Alle små og store landbruks, turisme, friluftsliv og naturinteresser, har uttalt seg negativt.*
- Knutshø og Einunndalen har samme berggrunn som florarike Dovrefjell, imidlertid er Knutshø floraen lite undersøkt, men trolig like spennende.*
- I Knutshø fjellområde som Einunndalen er en del av, finner NINA nå en tydelig nedgang i samtlige kondisjonsparametere hos villreinbestanden. På sikt gir disse tendensene og summen av de totale inngrep i Knutshø området grunn til reell bekymring for vinnreinstammens overlevelse og framtid. De siste bestandene av villrein i Sør-Norges fjell er internasjonale naturverdier Norge har et særlig ansvar for. Fokus på bit-for-bit-forvaltning er viktig i alle villreinområder.”*

Departementet finner at tiltaket etter dette er godt nok opplyst ved gjennomførte utredninger og høringer. Departementet innehar det kunnskapsgrunnlag som kreves om arters bestandssituasjon, utbredelse av naturtyper og den økologiske tilstand i området som kan kreves for et tiltak som det omsøkte. Også virkningene av tiltaket er beskrevet på tilstrekkelig vis.

4.2 Virkninger på biologisk mangfold og ferskvannsbiologi

Naturtyper og flora

Utbyggingsområdet anses å ha stor verdi for biologisk mangfold selv om antallet registrerte rødlistede plantearter er endret i siste Norske rødliste for 2010.

Utbyggingsområdet som helhet er vurdert til å ha middels til stor verdi for naturtyper og flora og alle utbyggingsalternativene er vurdert til å ha middels til stor negativ, eller stor negativ konsekvens for naturtyper og flora.

Departementet vil bemerke at etter den reviderte rødlista i 2010 er nesten alle rødlistepantene (2006) som ble funnet i prosjektområdet, tatt ut av rødlista. Endringene i rødlista skyldes bl.a. at man har kortet ned vurderingsperiodene, og dette har særlig slått ut for planter knyttet til tradisjonelt drevet kulturmark. Selv om en del av disse artene ikke lenger er med på rødlista, kan de likevel være sjeldne og lokalt viktige. Eksempelvis er funnene av *smalnøkleblom* vurdert som et viktig botanisk funn. Den har begrenset utbredelse i Sør-Norge, men arten er utbredt langs andre nabovassdrag til Einunna. Lokalitetene der denne arten ble funnet, vil i stor grad bli neddemt ved de to største reguleringsalternativene (870 og 869). I følge fagutredningen er hoveddelen av funnene av *smalnøkleblom* og *bittersøte* (stod tidligere på rødlista) i den sørlige delen av lokaliteten, dvs. den delen som ikke demmes ned ved 867-alternativet.

Fjellnøkleblom har fortsatt status som nær truet. Denne arten er funnet på én lokalitet, Slettfjellbekken, som i stor grad vil bli neddemt ved alle reguleringsalternativ. Ved en regulering etter 867-alternativet vil om lag 75 % av denne lokaliteten demmes ned. Lokaliteten Slettfjellbekken er imidlertid arealmessig stor, så den gjenværende delen vil fortsatt være betydelig. Det er likevel usikkert om dette arealet vil være tilstrekkelig for at den rødlistede eller de øvrige sjeldne plantene vil klare seg ved en neddemming.

Med unntak av *grynsildre* (også tidligere rødlistet), er alle de rødlistede karplantene forholdsvis utbredte og hyppige arter i fjelldalene i Nord-Østerdal og Nord-Gudbrandsdalen. Grynsildre er forholdsvis sjelden i Sør-Norge, men har sitt kjerneområde omkring Dovrefjell/Knutshø. En annen art som har sin viktigste forekomst i det samme kjerneområdet er *kvitsarr*, men denne ble ikke funnet i utredningsområdet.

Flere av de sjeldne artene er i tilbakegang fordi de har sine viktigste levesteder i kulturbetingede miljøer som blir stadig sjeldnere, eksempelvis beitemark langs vassdrag. I NVEs innstilling nevnes spesielt artene *bakkesøte* og *bittersøte*. Et viktig

område med slik ugjødset naturbeitemark ligger i området rundt Romsdalssetra. Særlig øyene og elveslettene nedenfor Romsdalssetra beites intensivt av storfe og sau. Denne lokaliteten vil bli helt neddemt ved høyeste alternativ og nesten neddemt ved 869-alternativet, men lokaliteten berøres *ikke* av det minste reguleringsalternativet.

Det er funnet 19 ulike lokaliteter med verdifulle naturtyper i utbyggingsområdet – ”kulturlandskap”, ”viktig bekkedrag”, ”rikmyr”, ”stor elveør”, ”artsrik vegkant” og ”naturbeitemark”. Forekomst av mange naturtypelokaliteter av ulike slag indikerer at artsmangfoldet er stort. Utbyggingsområdet har derfor stor verdi for biologisk mangfold, selv om antall registrerte rødlistede plantearter ikke er så mange. Noen av de mest verdifulle naturtypelokalitetene og artene finnes ved *Romsdalssetra* og et stykke nedstrøms langs Einunna. Disse vil bli relativt lite berørt ved alternativ 867. Lokaliteten Slettfjellbekken som nevnt ovenfor, er kategorisert som ”viktig bekkedrag”. Slettfjellfjellbekken er den av naturtypelokalitetene som har høyest verdi av de som berøres av 867-alternativet. Fagrapporten vurderer den til å være en regionalt viktig lokalitet. Lokaliteten er arealmessig forholdsvis stor, og den gjenværende lokaliteten vil fortsatt være betydelig.

”Rikmyr” er en annen kategori av viktige naturtyper. Rikmyr i fjellet er imidlertid mindre viktig enn rikmyr i lavlandet, og det finnes flere lokaliteter med rikmyr som ikke vil bli berørt ved alternativ 867. Lokaliteten *Markbulidammen nord* ”naturbeitemark/rikmyr”, vil bli helt neddemt ved 867-alternativet. Når det gjelder forekomst av naturbeitemark, er imidlertid lokaliteten rundt Romsdalssetra betydelig større og viktigere enn Markbulidammen nord.

Departementet er enig med NVE i at konsekvensene for verdifulle naturtyper og arter er av vesentlig betydning for konsesjonsspørsmålet. Det er imidlertid stor forskjell i de ulike reguleringsalternativenes påvirkning på det biologiske mangfoldet. Slik departementet ser det, er vil de to høyeste reguleringsalternativene klart ha størst negative konsekvenser. Etter departementets mening er de negative konsekvensene for naturtyper og flora ikke avgjørende eller vesentlig for konsesjonsspørsmålet ved 867-alternativet. Når det gjelder de høyere reguleringsalternativene på kote 869 og 870 finner departementet ikke at konsekvensene for naturtyper og flora alene er avgjørende for konsesjonsspørsmålet. Slike reguleringshøyder vil imidlertid i så stor grad ha negativ påvirkningsgrad for naturtyper og viktige/sjeldne planter, at det må tillegges vesentlig vekt i departementets konsesjonsvurdering.

Virkninger for fugl og pattedyr

Virkninger for fugl og pattedyr i området (med unntak av villrein), er ikke vurdert i NVEs innstilling, men temaet er nevnt under NVEs vurdering av konsekvensutredningen. Etter NVEs vurdering tilfredsstiller KU kravene i utredningsprogrammet, og NVE finner at en tilleggsutredning - slik Naturvernforbundet i Hedmark har krevd - ikke vil frembringe vesentlig ny, beslutningsrelevant informasjon. Departementet slutter seg til NVE på dette punkt.

Fuglefaunaen i området ble undersøkt i juni-juli 2007. Det ble påvist til sammen 41 arter. Blant dem var to rødlistearter fast etablert (*storlom* og *steinskvett*), mens enkelte andre brukte området mer tilfeldig til næringssøk (*myrhauk*, *fjellvåk* og *makrellterne*). Et par storlom hadde etablert seg med reir på en liten holme og ruget egg, men ifølge fagrapporten antas dette å være et engangsfenomen. Det er ikke sett lom rugende eller med unger her tidligere. Myrhaukens kjerneområde i Hedmark synes å ligge fra Markbulidammen til Flåman, og arten er sett flere ulike steder i Einunndalen. En av de hyppigst brukte hekkelokalitetene for myrhauken synes å være Meløyfloen naturreservat. Det forelå ingen konkrete reirfunn av myrhauk i undersøkelsesområdet. Fjellvåken antas heller ikke å hekke i nær tilknytning til magasinområdet. Steinkvett ble sett syngende/varslende minst fem steder, og dette er en forholdsvis vanlig art også ellers i regionen. Grunnen til at arten er på rødlista, er primært dokumentert tilbakegang i Sverige og Finland. Det er drevet undersøkelser etter *dobbeltbekkasin* i området i flere år. Det ble derfor lagt opp registreringer spesielt med tanke på å lokalisere leiker med denne arten, men den ble ikke påvist.

Utvidelse av reguleringen vil fjerne hekke- og næringssøksområder for mange par, både av våtmarksfugler og fugler knyttet til tørre biotoper. Det området som blir berørt er imidlertid begrenset, og ikke unikt sammenlignet med tilsvarende områder i det nordlige Hedmark og tilgrensende områder. Totalt sett synes derfor ikke de negative følgene av økt regulering å være spesielt store for fugler, men det høyeste reguleringsalternativet vil medføre noe mer negative konsekvenser enn de to andre. Etter departementets mening kan ikke konsekvensene for fugl ha særlig betydning for konsesjonsspørsmålet.

De *fire store rovdyrartene* er påvist i området. Det har vært økende aktivitet av *jerv* de siste ti årene. Dette er svært arealkrevende arter, og det er ingen indikasjoner på at en utvidelse av reguleringsområdet vil ha noen betydning for disse. *Mink* finnes fortsatt i området, men trolig er det ingen stor stamme her i dag. *Mår* forekommer, men er ikke vanlig i dette høydedraget. Ellers finnes vanlige pattedyr – flere av disse jaktbare - i området. Departementet finner at konsekvensene for pattedyr ikke kan ha betydning for konsesjonsvurderingen.

Konsekvenser for fiskebestanden ved økt regulering

I august 2007 ble det foretatt et prøvelfiske i Markbulidammen for å vurdere konsekvenser for fiskebestanden ved en økt regulering av vannet. Det ble også gjennomført befaring/el-fiske av tilløpsbekkene og av de delene av Einunna som vil bli berørt av en økt regulering, for å undersøke tettheter av yngel og ungfisk. På de berørte elve- og bekkestrekningene ble det funnet en lav tetthet av fisk.

I fagrapporten konkluderes med at reguleringene vil ha liten betydning for fiskebestanden i magasinet. En økt regulering antas heller ikke å medføre store tap av viktige oppvekstområder. Konsekvensen for de ulike reguleringsalternativene vil i stor grad være lik. En liten reduksjon i rekrutteringen av *ørret* til magasinet kan synes

positivt for bestanden, da den i dag er noe tett. En økt regulering antas heller ikke å medføre tap av viktige gyteområder for *harr*. Konsekvenser for fisk er ikke vurdert spesielt av NVE. Departementet finner at konsekvenser for fisk har liten betydning for konsesjonsvurderingen.

Alvdal kommune har i uttalelsen til søknaden bemerket at det burde gjøres ytterligere vurderinger når det gjelder virkninger for fisk i Savalen. Departementet bemerker at behovet for en slik utredning kan vurderes og eventuelt pålegges av fylkesmannen etter standardvilkåret for natur- og miljø dersom konsesjon gis, eventuelt ved en revisjon av andre konsesjoner med virkninger for eller sammenheng med Markbulia. Se nærmere om revisjonsmulighetene nedenfor.

Villrein

Villreinbestanden i Knutshø-området skal utgjøre siste rest av opprinnelig vill fjellrein i Europa. Markbulidammen ligger i randsonen av leveområdet til villreinen i Knutshø og innenfor det planlagte utbyggingsområdet finnes viktige beiteressurser for rein.

Området omfattes av Regional plan for Dovrefjellområdet som nylig har vært ute på 2. gangs høring. I det foreløpige plankartet ligger den foreslått utvidete reguleringsdammen innenfor grensene til nasjonalt villreinområde. Dette er områder som har spesielt stor betydning for villreinen i området. Norge har et internasjonalt ansvar for å ivareta villreinens leveområder, og for villreinen er alle nye inngrep og forstyrrelser i leveområdet bekymringsfullt. Fortrenging fra viktige funksjonsområder og barrieredannelse i villreinens trekkruiter er de største utfordringene for villreinen.

Observasjoner og erfaring viser at det gjerne er *bukkeflokker* som benytter det omsøkte tiltaksområdet til vår- og forsommerbeite, men bukkene er også blitt sett på høsten.

Mulige villreintrekk mellom fjellpartiene nord og vest for Markbulidammen til Einunnfjellet – Bjønnkletten vil måtte gå gjennom området som er tenkt utbygd. I hvilken grad det har vært trafikk av dyr mellom disse områdene, er det lite kunnskap om.

Når det gjelder anleggsperioden, vil denne generere uro for reinen som benytter området. Bukkeflokkenes tradisjonsbruk av området vil derfor kunne opphøre i kortere eller lengre tid. Erfaring viser at dyra tar opp bruken etter en tid, dersom menneskelig aktivitet og uro opphører etter ferdigstilling av anlegget. Anleggsperioden må tilpasses for å unngå aktivitet tidlig på våren/forsommeren. Anleggsstart for konsesjonæren finner sted etter samråd med Fylkesmannen.

Båndlegging av aktuelt beiteareal for rein i forbindelse med heving av magasinet, vil kunne være negativt for reinen i Knutshø-området, men reinen har her totalt sett gode beiteforhold. Eieren av ei seter beliggende ved dammen, har opplyst at det observeres en bukkeflokk i området hver vår og høst. Setereier opplyste at dyra beiter litt på setra og langs vegen, men at flokken aldri er observert nede hvor magasinet vil bli liggende ved en eventuell oppdemming. Annen båndlegging i forbindelse med steinbrudd og massedeponi og damkonstruksjon er av lite omfang og utenfor viktig funksjonsområde

for rein. Med opprusting av det eksisterende vegnettet vil man også unngå ytterligere båndlegging av areal.

I Knutshø-området er det meste av fjellarealet lett tilgjengelig for folk flest på grunn av et omfattende vegnett. Det går vei gjennom hele dalføret og opp til et veinett på fjellet, som er åpent og tilgjengelig for alle i sommerhalvåret. Dersom det blir bygd ut et vegnett med betydelig hevet standard og brukstilgang, kan økt trafikk i området generere mer uro for reinen på sikt. Jakt og andre fritidsaktiviteter, for eksempel sykkelritt og sledehundeløp, er trolig mer stressende for reinen i området enn en begrenset anleggsperiode for denne utbyggingen. Veien inn Einunndalen og inn til Markbulia blir ikke snøbrøytet og er derfor naturlig vinterstengt. Av hensyn til villreinen forutsettes det at denne praksisen fortsetter. Som et tiltak for å begrense trafikken i Markbuliområdet, kan man regulere bruken av vegen når den er åpen. Dette kan gjøres ved å sette opp en bom på et egnet sted. Spørsmålet om eventuell oppsetting og plassering av en bom må vurderes nærmere av NVE ved godkjenning av detaljplan. Fylkesmannen, kommunen, grunn-/setereiere og andre brukerinteresser i området må høres før det tas en eventuell beslutning om at veien skal stenges med bom og hvor en bom skal plasseres.

Både kommunen og flere andre høringsparter viser til ønsket om bredere satsing på friluftsliv og kulturbasert reiseliv/turisme og at en kraftutbygging derfor vil være til skade for en slik næringsmulighet. Samtidig viser kommunen selv til at den *"av overordna myndigheter pålagt et særlig ansvar med å ivareta levekårene for den siste rest av villrein her i landet"*. Departementet finner det noe motstridende når kommunen og NVE i helhetsvurderingene av den omsøkte kraftutbyggingen både vektlegger forstyrrelser av hensyn til villrein og samtidig finner at utbyggingen vil være en ulempe for turistsatsingen i området. Departementet bemerker at økt aktivitet og mer ferdsel i området ikke synes å være i tråd med god forvaltning av villreinen. Departementet har sett hen til føre-var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9 ved vurderingen og vektlegging av virkninger for villrein i Knutshøområdet. Departementet finner etter å ha gjennomgått KU og høringsuttalelser om villrein at de negative virkninger for villreinen skal tillegges vekt ved vurderingen av om konsesjon skal gis. Departementet kan imidlertid ikke se at konsekvensene for villreinen ved en økt neddemming av Markbulimagasinet kan være avgjørende for konsesjonsspørsmålet. Departementet legger da til grunn at størrelsen på neddemmingen vil være av betydning for om potensielle beiteressurser av noen betydning vil bortfalle.

4.3 Virkninger for landskap og kulturmiljø, seterdrift og øvrig landbruksvirksomhet

[4.3.1 Landskapsvirkninger og virkninger for kulturlandskapet ved alternativene HRV 869/870](#)
NVE presiserer skillet mellom naturlandskap og kulturlandskap.

Det fremkommer av KU at alternativene HRV 869 og 870 vil ha store landskapsmessige konsekvenser for de slakeste områdene. Dette vil også være de områdene som får de største erosjonssonene. Ved HRV på kote 870 vil den økte reguleringshøyden i visse områder skape en bred, skjemmende reguleringssone. Området sørøst for Kjøllhaug-

og Randmelssætra med elvesletter og banker/øyer i elveløpet vil bli satt under vann. Etter hvert som den bindende vegetasjonen dør, vil områder med elvesletter og beitemark bli mer erosjonsutsatt. Magasinets utstrekning vil øke mest mot sør sammenlignet med dagens situasjon og her vil også de største sammenhengende erosjonssonene oppstå.

I tillegg vil om lag 700 m av Einunndalsvegen blir liggende under vann - eller være i erosjonssonen. Veien og vadet til Kjøllhaug- og Randmelsetra vil også bli satt under vann. Det samme gjelder om lag 600 m av Markbulivegen nord og sør for eksisterende dam. De samme konsekvenser – kun i noe mindre format – vil gjøre seg gjeldende ved 869-alternativet.

Ved en regulering på HRV 869 vil Einunnas elveløp endres ved at det i stor grad breddeutvides. Med HRV 870 vil Einunnas elveløp endres ved at det breddeutvides, strekningen vil fremstå som en sjø og landskapet vil totalt endres. Visuelt sett vil de negative konsekvensene for landskapet derfor bli svært store ved disse reguleringsalternativene.

NVE anser at kulturlandskap kan ha høy verdi selv om de ikke er formelt vernet, og at en bør være varsom med å tillate inngrep som kan redusere verdien. Verdien av kulturlandskapet i Einunndalen er godt dokumentert. Einunndalen er vurdert som ett av tolv spesielt verdifulle kulturlandskapsområder i Hedmark. Spesielt rundt Romsdalssetrene er det opparbeidet et viktig kulturlandskap som blir godt ivaretatt av setereierne. Det meste av seterbebyggelsen er intakt og det foregår aktiv setring i området. Dalen har en vid, åpen form som underbygger og forsterker kulturlandskapets attraktivitet. Man får vidt utsyn når en beveger seg gjennom dalen, slik at helheten i landskapet og omfanget av seterbruket lett oppfattes. Opplevelsesverdien er stor. NVE oppfatter Einunndalen som et kulturlandskap av særlig høy verdi. Departementet har foretatt egen befarings av området, og det er ingen tvil om at dalføret er av stor verdi for kulturminner og kulturmiljø.

Departementet viser til at det er setermiljøet som gjør landskapet spesielt, og gitt området status som nasjonalt viktig kulturlandskap. Området er stort sett skogløst med rishei og myr som dominerende vegetasjonstyper. Rishei utgjør nær halvparten av arealet under kote 870. Beiteverdien av denne typen er imidlertid dårligere enn vanlig. Myr utgjør 30 % av arealet, hvorav grasmyr er dominerende og har verdi som beiteareal. Viktigst for beitet er *beitevoller* og *høgstaudeeng*. Disse vegetasjonstypene ligger mest på elveflatene etter Einunna mot Romsdalssætra slik at det her finnes svært verdifullt beiteområde. Omkring denne setra ligger 17 dekar dyrket mark.

Departementet har notert seg vurderingen av konsekvenser for reguleringshøydene 868, 869 og 870 i fagrapporten. Det omsøkte alternativ på kote 867 er derfor ikke direkte vurdert. På grunn av det flate terrenget i området, blir konsekvensene bare med en endring på 1 m i reguleringshøyde. Tappt areal av nyttbart utmarksbeite blir om lag fordoblet fra kote 868 til kote 870. Når det gjelder jordbruksareal (beitevoll og

dyrket mark) vil tapt areal tredoble seg til kote 869 og seksdoble seg til kote 870. Konsekvensen for jordbruk og seterdrift er satt til meget stor negativ og stor negativ for henholdsvis alternativ 870 og 869.

NVE finner det åpenbart at de negative konsekvensene for dagens kulturlandskap vil øke med økende reguleringshøyde. Jo mer som blir neddemt, jo mer av det eksisterende kulturlandskapet med kulturhistoriske verdier vil bli lagt under vann. NVE bemerker at ved en oppdemming til kote 869/870, vil svært store beitearealer - som er kultivert gjennom flere hundre års bruk, forsvinne og totalt endre kulturlandskapet i nedre delen av Einunndalen.

Markbulivegen må legges om på en strekning på om lag 1700 m. I tillegg vil etablering av sperredammen mot sør medføre en omlegging av denne vegen. De gamle ferdselsveiene - Byveien og gamle Markbuliveg - vil bli berørt i området ved Einunna.

Departementet mener de negative konsekvensene for det verdifulle kulturlandskapet i Einunndalen vil bli betydelige ved de to største reguleringsalternativene. Departementet finner at konsekvensene når det gjelder disse alternativene må tillegges stor vekt for vurderingen av konsesjonsspørsmålet

4.3.2 Landskapsvirkninger og virkninger for kulturmiljøet ved HRV 867

Ved 867-alternativet vil det også oppstå relativt store erosjonssoner rundt hele magasinet. De største sammenhengende erosjonssonene vil oppstå mot vest og vil kunne bli opp mot 200 m brede. Elveløpet vil her fremdeles fremstå som et elveløp og økningen av reguleringen vil gi liten påvirkning av de elvenære områdene. Sammenlignet med dagens situasjon vil HRV 867 øke magasinet utstrekning mest mot sør. Disse områdene preges av myr, men benyttes i dag som beite. Departementet er i stor grad enig i NVEs konklusjon når det gjelder de største reguleringenenes konsekvenser for landskapet. Det er etter departementets mening vesentlig forskjell på virkningene av disse og konsekvenser av 867-alternativet. Det vises også til fylkesmannens uttalelse til søknaden om dette temaet:

"Jo større reguleringa blir, jo større blir endringene i landskapet. HRV 867 og HRV 868 vil påvirke elveløpet, men elva vil fortsatt fremstå som ei elv. Ved disse reguleringshøydene vil det ikke være behov for omlegging av Einunndalsveien. Ei utbygging vil også kunne få noen positive effekter for landbruket. HRV 868 vil kreve at det bygges ny veg og ny kjørebru til Romsdalssetrene. Dette tiltaket vil være en styrke for seter- og landbruksdrifta, samt reiselivsvirksomheten på disse setrene. Det vil i forbindelsen med utbyggingen bli etablert ny kraftlinje fra Markbulidammen og ned til Einunna Kraftverk. Dette vil kunne gi muligheter for strømforsyning til tilgrensende setre og hytter.

Totalt sett vil ei oppdemming til nivåene HRV 867 og HRV 868 kunne være akseptable mht tap av ressurser knyttet til landbruksdrift og med hensyn til endring

av landskapsbildet. Forutsetning for at disse nivåene er akseptable er at det gjennomføres avbøtende tiltak.”

Departementet finner ikke at landskapskonsekvenser vil være avgjørende ved spørsmålet om konsesjon etter 867-alternativet. Manøvreringen vil bli svært viktig for erosjon og sedimentasjonsforhold i magasinet. Effektkjøring gjennom døgnregulering vil kunne øke omfanget av erosjon i reguleringssonen. Det vises til departementets bemerkninger til manøvreringsreglementet.

Det er registrert en rekke med fire fangstgroper sør for eksisterende dam. Den nordligste vil bli liggende under eller meget nær HRV i erosjonssonen. Forslag til avbøtende tiltak vil være at den nordligste fangstgropa blir utgravd og frigitt etter tillatelse fra ansvarlig kulturmyndighet. De andre gropene avmerkes og sikres, slik at disse og tilstøtende nærområder ikke blir berørt i anleggs- og driftsperioden. Byveien og gamle Markbuliveg vil bli berørt i området ved Einunna. Dagens bredde ved vadet er om lag 28 m. Med HRV 867 vil bredden øke til om lag 90 m, men til sammenligning er dette bare halvparten av den breddeøkningen de høyeste reguleringsalternativene vil medføre. Reguleringen medfører en omlegging av Markbulivegen på om lag 1700 m. Einunndalsveien må - i motsetning til ved de andre alternativene - ikke legges om på en strekning på 2,5 km. Over en strekning på 1,5 km på begge sider av ny reguleringsdam må veien legges om uavhengig av alternativ.

Det kan bl.a. vises til *Riksantikvarens* uttalelse til søknaden;

”Riksantikvaren vil peke på at alle omsøkte alternativer har negativ innvirkning på seterlandskapet i Einunndalen. Av de omsøkte alternativene er det alt med HRV 867 som gir minst negative virkninger for landskap og kulturminner. Alternativet vil føre til en viss neddemming av Byveien, anleggelse av ny dam i nærheten av fangstgroper og at et naust må flyttes fra reguleringssona. Alternativet vil i hovedsak spare det verdifulle landskapet innover Einunndalen og gi mindre negativ virkning på opplevelsen av setermiljøene og kulturhistoriske sammenhenger i landskapet.

Alternativ 870 og 869 frarådes, mens alt 867 kan aksepteres i forhold til kulturminneinteresser. Det forutsettes at det pålegges avbøtende tiltak i forhold til berørte kulturminner, herunder Byvegen, og for å minske negative landskapsvirkninger av erosjonssoner som følge av regulering gjennom året og gjennom døgnet.”

NVE viser til at store deler av Einunndalen er registrert som nasjonalt viktig,, men området som berøres av 867-alternativet i Markbulia, faller ikke innenfor dette kulturlandskapsområdet. NVE viser videre til at Markbulimagasinet ligger i innfallsporten til Einunndalen. Departementet bemerker at Markbulivegen ligger langs Markbulimagasinet. Markbulivegen er en blindvei fra hovedveien gjennom

Einunndalen uten noe gjennomfartstrafikk. Markbulimagasinet er derfor ikke spesielt synlig for de som ferdes innover dalen langs Einunndalsvegen.

I NINA Rapport 308 s 21 heter det;

*”For å spare Einunndalen for inngrep, bør reguleringsmagasinet ikke overstige høydekote 867 (figur 2). En HRV på kote 867 vil medføre at elvestrekningen langs Einunndalsveien ikke blir berørt av inngrepet og således ikke ødelegger det flotte landskapsbildet man har når man ferdes langs denne veien. I tillegg vil populære fiskeplasser, og muligens enkelte gyteplasser, i vassdraget holdes inntakt. Virkningen av en alternativ reguleringshøyde under HRV på kote 867 settes til **begrenset**.”*

NVE bemerker at det synes som det er et sprang i konsekvenser for seterdrift og jordbruk når det gjelder alternativ 867. Dette alternativet er i KU vurdert til å ha liten negativ konsekvens for dette temaet. Nyttbart beite som blir neddemt ved alternativ 867, er 458 da. HRV 867 vil i liten grad berøre arealer som har høy beiteverdi. Dyrket mark vil ikke gå tapt, men kun 2 dekar beitevoll. Arealet ved Markbulidammen og langs ved Slettfjellbekken har også under middels kvalitet som utmarksbeite.

NVE påpeker at Einunndalen er et marginalt område når det gjelder landbruksdrift, NVE mener derfor at 458 da er et betydelig areal når en tar dette i betraktning. Fortsatt aktiv seterdrift i Einunndalen er en forutsetning for at området skal opprettholde sin store verdi som kulturlandskap. NVE mener det vil kunne få betydning for seterdriften som helhet dersom *noen* legger ned driften som følge av økt regulering i Markbulia ved at motivasjonen blir mindre hos de gjenværende driverne. Departementet må i den sammenheng vise til den siste høringsuttalelsen fra setereierne på Romsdalssetrene. Setereierne er positive til økt regulering, og å få på plass bedret adkomst over elva til setrene, fremheves som en forutsetning for fortsatt aktiv seterdrift og landbruksvirksomhet.

Departementet finner ikke at dette alternativet griper inn i det viktige kulturlandskapet på en slik måte at det har avgjørende betydning for konsesjonsspørsmålet. Departementet viser her også til uttalelsene fra fylkesmannen og fylkeskommunen i tillegg til Riksantikvaren. Departementet kan heller ikke se at negative konsekvenser for seterdrift og jordbruk etter dette alternativet har særlig negativ betydning for konsesjonsvurderingen. Med avbøtende tiltak kan en utbygging derimot medføre forbedringer for næringsutøvelsen i området.

4.4 Virkninger for jakt, fiske, friluftsliv og turisme

Virkningen av tiltaket er satt til ”begrenset” for småviltjakt. Konsekvensene vil ifølge fagrapporten være ubetydelige. Virkningen av tiltaket for storviltjakt vil være ”begrenset”, og konsekvensene er i fagrapporten satt til små negative.

Tilreisende fiskere benytter den berørte strekningen, der det finnes en del gode fiskeplasser. Virkningen på fiske ved de høyeste reguleringene er satt til negative. Konsekvensene vil være små negative.

Dersom HRV reduseres til kote 867, vil de negative konsekvenser på friluftslivet i området begrenses. Ved dette alternativet vil de berørte delene av Einunndalen i stor grad holdes intakte, og konsekvensene av tiltaket reduseres betydelig. Tiltaket vil da ikke ødelegge landskapsbildet langs veien i Einunndalen og populære fiskeplasser og muligens enkelte gyteplasser, vil holdes intakte. Konsekvensene ved denne reguleringshøyden er satt til små negative.

NVE mener de negative konsekvensene for friluftsliv og turisme vi bli vesentlig mindre for alternativet 867 enn for de to største.

Departementet kan ikke se at virkningene for utøvelse av friluftsliv og for turisme kan være avgjørende for konsesjonsspørsmålet.

4.5 Reguleringens betydning for flom

Reguleringsmagasinet vil ha en positiv flomdempingseffekt. Hvis en manøvrerer 'for å sikre mulighet for flomdemping i Folla og Glomma og derfor avventer "oppfylling av de siste 2-3 m fram mot medio juni, vil mindre flommer i Einunna/ Folla bli redusert. I følge søknaden vil flommer med gjentakintervall opp mot 50 år bli noe redusert. Spesielt under korte regnflomtopper i Folla, kan reguleringsmagasinet gi en kortvarig flomdemping som kan være avgjørende for om jordbruksarealer nede i Alvdal, bolighus og grendeveier ved samløpet til Glomma, oversvømmes eller ikke.

For alle flomstørrelser vil virkningen i Glomma være mer marginal. De største flommene (100 —1000-årsflom) i vassdraget vil etter NVEs vurdering bli lite endret av et eventuelt økt magasin i Markbulia. Magasinet må ligge vesentlig lavere enn HRV for å sikre flomdempingseffekt ved større flommer.

Departementet anser ikke flomdempingseffekten som vesentlig for konsesjonsspørsmålet, men bemerker at økt regulering av Markbulia har en positiv effekt, særlig for mindre flommer. Dette kan ha stor betydning for landbruksinteressene langs vassdraget.

II. Departementets vurdering av nettilknytningen

1. Søknaden

Den 18,4 km lange 66 kV kraftledningen er planlagt bygget på felles masterekke med eksisterende 22-kV ledning på strekningen og traseen som er omsøkt er lik dagens 22 kV-trasé mellom Einunna og Alvdal transformatorstasjon. De siste om lag 2 km inn til transformatorstasjonen er søkt lagt som jordkabel i vegskulderen langs riksveg 29. Alvdal transformatorstasjon er omsøkt utvidet med et 66 kV bryterfelt. Det er omsøkt

elektriske anlegg i nye Einunna kraftverk, som er planlagt etablert i fjell om lag 400 m nordvest for eksisterende kraftverk.

Det tas sikte på minnelige avtaler med berørte grunneiere og rettighetshavere, men dersom dette ikke oppnås, søkes det tillatelse til ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter for å bygge og drive de elektriske anleggene. Det søkes også om forhåndstiltredelse før eventuelt skjønn er avholdt.

2. NVEs innstilling

Etter en helhetlig vurdering av fordeler og ulemper finner NVE at de omsøkte løsningene for nettilknytning av kraftverket er fornuftige, samtidig som anleggene ikke vil medføre vesentlige ulemper for allmenne interesser. Nettilknytningen vil etter NVEs mening ikke være til hinder for utbygging av kraftverket.

NVEs notat om nettilknytning ble av departementet sendt ut på høring sammen med NVEs innstilling i kraftverkssaken. Departementet har ikke mottatt noen merknader til søknaden om nettilknytning. Departementet finner at kunnskapsgrunnlaget knyttet til naturmangfold - ut fra sakens karakter og omfang, er tilfredsstillende for å kunne fatte vedtak i saken, jf. naturmangfoldloven § 8.

3. Vurdering av omsøkt kraftledningstrasé og de elektriske anlegg

Arealbeslag

Den nye luftledningen vil gjøre det nødvendig å øke dagens rydde- og byggeforbudsbelte med 8 meter. NVE mener det er en fordel å utvide eksisterende belte sammenlignet med å etablere en helt ny trasé for fremføring av kraftledningen. Mastefester på dyrket mark kan utgjøre en ulempe for landbruksdriften i området, men disse kan reduseres med en god plassering av mastene. Ellers kan ikke NVE se at kraftledningen vil medføre vesentlige ulemper for landbruket. Departementet slutter seg til NVEs vurdering.

Naturmangfold

Kraftledningen vil grense opp mot en registrert regional viktig *kalkskoglokalitet*, og traséen vil berøre denne lokaliteten på en strekning på om lag 1 km. Ved Gjelten bru er det registrert en svært viktig stor *elveør* med registrerte rødlistearter. Dette området krysses i dag av to 22 kV kraftledninger. Disse ledningene vil bli fjernet dersom tiltakshaver får konsesjon til å bygge omsøkt jordkabel langs riksvegen nord for brua og frem til Alvdal transformatorstasjon.

Den nye kraftledningen må bygges med noe høyere master og det vil bli flere liner på mastene ved at eksisterende 22 kV-ledning og 66 kV-ledningen bygges på samme masterekke. Den potensielle kollisjonsfaren med skogsfugl kan derfor øke noe. Omsøkt anlegg gjør det imidlertid mulig å sanere om lag 15 km med 22 kV-ledninger, og etter NVEs vurdering bidrar dette til at den totale situasjonen for fugl ikke forverres. NVE vurderer at den omsøkte ledningen i liten grad vil påvirke de omtalte naturtypene eller det biologiske mangfoldet utover dagens situasjon. Departementet er enig i dette.

Landskap

Den omsøkte kraftledningen på strekningen fra Einunna kraftverk til Alvdal transformatorstasjon vil følge eksisterende 22 kV trasé frem til Gjelten bru. Dette bidrar til at ledningen ikke oppfattes som noe nytt inngrep i landskapet. Den visuelle forandringen vil kun bli i form av noe større dimensjoner på anlegget ved at mastene blir noe høyere og ryddebeltet bredere. Ved å bygge den nye kraftledningen vil flere 22 kV-ledninger kunne fjernes. Saneringen vil medføre at tre luftspenn over elven Folla blir fjernet. Dersom 66 kV-ledningen bygges som jordkabel de siste 2 km inn til Alvdal transformatorstasjon, kan eksisterende 22 kV-ledning legges i samme kabelgrøft, og to master ved Gjelten bru vil kunne saneres. Området ved Gjelten bru er belastet når det gjelder antall kraftledninger som krysser elva, og det visuelle landskapsbildet her vil dermed forbedres med den omsøkte traseen.

Etter NVEs vurdering vil ikke den planlagte kraftledningen føre til vesentlige visuelle ulemper. Departementet finner at den visuelle virkningen av ledningen samlet sett ikke kan tillegges negativ vekt av betydning for konsesjonsspørsmålet.

Bruk av tremaster bidrar i seg selv til at ledningen glir inn i landskapet – en effekt som vil forsterkes med årene. NVE mener at de visuelle ulempene her ikke forsvarer kostnaden med å kamuflere ledningen. Departementet er enig i dette. NVE anbefaler at det settes vilkår om at GLB/ØKAS utarbeider en miljø-, transport- og anleggsplan som drøftes med kommune, grunneiere og rettighetshavere og som godkjennes av NVE. NVE mener en slik plan vil bidra til å redusere eller unngå negative miljøvirkninger ved bygging, drift og vedlikehold av ledningen. Departementet tilrår at slikt vilkår settes i anleggskonsesjonen.

Departementet har ikke mottatt innspill som indikerer at omsøkte tiltak kommer i direkte konflikt med kulturminner eller kulturmiljø. Under detaljplanleggingen kan det foretas små justeringer av mastepunkter for å tilpasse eventuell berøring eller konflikt med kulturminner.

Kraftledningen er planlagt bygget i god avstand til eksisterende bebyggelse.

Om lag 67 grunneiendommer og 50 grunneiere vil bli berørt av kraftledningen. Det vil forsøkes inngått minnelige avtaler med alle berørte grunneiere.

Transformatorstasjonen

Alvdal transformatorstasjon må utvides med et nytt 66-kV bryterfelt. Tiltakshaver har søkt om to ulike alternativer for utvidelse av transformatorstasjonen. Ved alternativ 1 vil utvidelsen skje innenfor eiendomsgrensen og uten å beslaglegge dyrket mark. Dette alternativet vil kunne benyttes dersom omsøkt alternativ med jordkabel velges. Utvidelse etter alternativ 2 vil legge beslag på om lag 85 m² dyrket mark og et pumpehus må flyttes. Departementet er enig med NVE i at alternativ 2 ser ut for å skape flere ulemper enn alternativ 1. Uavhengig av om det bygges luftledning eller

legges jordkabel fra Gjelten bru, bør innføringen fra endemasten og de siste 100 m til transformatoren derfor bygges som jordkabel, slik at alternativ 1 kan velges.

Luftledning eller kabel fra Gjelten bru til Alvdal transformatorstasjon

Det er utredet og vurdert flere alternativer for ledningen. Tiltakshaver mener den totalt sett beste miljømessige løsningen er å legge jordkabel på de siste 2 kilometerne inn til Alvdal transformatorstasjon. De landskapsestetiske gevinstene av å kunne fjerne eksisterende luftledninger fremheves. Ulempene for campingplassen ved Gjelten bru kan reduseres.

Kabling på spenningsnivåer fra 66 kV og høyere benyttes hvor sterke verneinteresser eller store estetiske ulemper er knyttet til traseen. Normalt velges luftledning på 66 kV-spenningsnivå, og nytten må vurderes opp mot merkostnaden ved kabling. Et alternativ med kabling på de siste to kilometerne vil koste om lag kr. 3 mill. mer enn luftledning på hele strekningen.

Det vurderte luftledningsalternativet vil gi flere ulemper og direkte negative virkninger for campingplassen. Luftledningsalternativet vil også krysse over den ovennevnte *elveøra* med registrerte rødlistearter, men vil ikke komme i direkte konflikt med naturtypen. Det vil imidlertid være positivt for helhetsinntrykket av dette området dersom de eksisterende 22 kV-luftledningene kan fjernes. En ekstra luftledning vil også utgjøre en ytterligere ulempe for det allerede belastede området rundt Alvdal transformatorstasjon. Jordkabel gir best løsning for utvidelse av transformatorstasjonen. Uansett bør det bygges jordkabel det siste strekket inn til transformatorstasjonen, og NVE finner at kostnadene ved å forlenge jordkabelen opp til Gjelten bru er akseptable sett ut fra fordelene som oppnås. Departementet er enig i NVEs vurdering, og finner at alternativet med kabling på hele denne strekningen må være det beste.

III. Departementets vurdering av samlet belastning for utbygging, regulering og nettilknytning

Prinsippene i naturmangfoldloven §§ 9 til 12 er lagt til grunn i departementets behandling av søknaden etter vassdragslovgivningen.

I tråd med naturmangfoldloven § 10 foretar departementet en nøye vurdering av den samlede belastningen på økosystemet. I departementets vurdering er det tatt hensyn til andre allerede eksisterende inngrep og forventede framtidige inngrep og påvirkninger. For den omsøkte reguleringen av Markbulia, bygging av Einunna kraftverk og nettilknytning vises til gjennomgangen av de enkelte fagtemaer i foredraget her.

Et nytt Einunna kraftverk vil bli bygget i fjell. Verken konsekvensutredningen eller høringsuttalelsene har avdekket nevneverdige negative konsekvenser ved bygging av nytt Einunna kraftverk. Med unntak av anleggsperioden, vil ikke bygging av Einunna

kraftstasjon medføre særlige ulemper for noen private eller allmenne interesser. Nytt kraftverk kan ikke påregnes å øke belastningen på naturmangfoldet. Det må pålegges vilkår om at ØKAS utarbeider en miljø-, transport- og anleggsplan. Planen skal drøftes med kommunen, grunneiere og rettighetshaver, og godkjennes av NVE før anleggsstart.

Når det gjelder nettilknytningen, har ingen høringsinstanser kommet med merknader til NVEs innstilling. Nettilknytningen av Einunna kraftverk er godt utredet. Kraftledningen er nødvendig for å transportere kraften fra Einunna kraftverk ut på nettet. Flere alternative løsninger på deler av strekningen er vurdert. Bruk av jordkabel langs riksvegen nord for brua og frem til Alvdal transformatorstasjon, som NVE har innstilt på, anses som den beste samfunnsmessige løsningen ved den avveining som er foretatt etter energiloven. Etter departementets vurdering har kraftledningen små miljø- og arealvirkninger og vil ha liten innvirkning på naturmangfoldet. Kraftledningen vil heller ikke komme i konflikt med automatisk fredede kulturminner. Departementet finner at den planlagte kraftledningen i liten grad vil påvirke omtalte naturtyper eller det biologiske mangfoldet utover dagens kraftledningssituasjon i området. En ny 66 kV-ledning gjør at om lag 15 km med eksisterende ledning kan saneres. Ved Gjelten bru vil ny ledning i jordkabel medføre en estetisk forbedring når det gjelder de visuelle virkninger. Departementet finner ikke at kraftledningen og de omsøkte elektriske anleggene vil øke belastningen på naturmangfoldet i dette området og de er heller ikke til hinder for utbygging av kraftverket og til å foreta reguleringen.

For reguleringen vil de negative konsekvensene for kulturlandskapet bli svært store etter alternativ 869 og 870. Tapte areal av nyttbart utmarksbeite vil være stort ved reguleringer av slik størrelse. En oppdemming på disse nivåene vil også medføre betydelige negative konsekvenser for viktige naturtyper og flora. De landskapsmessige/visuelle konsekvenser blir også svært store.. Departementet finner at sumvirkningen av flere fagtemaer tilsier at den samlede belastning på økosystemet blir for stor ved oppdemming etter de to høyeste alternativene.

Når det gjelder utbygging etter alternativ 867, følger det av gjennomgangen ovenfor at departementet har et annet syn enn NVE når det gjelder vurderingen av negativ virkningsgrad for flere viktige fagtemaer.

En regulering med HRV 867 får negative virkninger for landskapet bl.a. med store og synlige erosjonssoner, men en høy sommervannstand i magasinet vil i svært stor grad avbøte de estetiske erosjonsproblemene. Departementet presiserer at det viktige kulturlandskapet i Einunndalen ikke berøres av 867-alternativet, og at synligheten for turister og andre som ferdes langs hovedvegen, derfor ikke bør vektlegges i særlig grad. Når det gjelder seterdrift, ser det ut for at reguleringen ikke vil medføre særlige negative konsekvenser, da de berørte setereierne ser flere fordeler med en regulering enn ulemper. En regulering med HRV 867 vil i liten grad berøre arealer som har høy beiteverdi. Ikke noe dyrket mark vil gå tapt, og kun 2 dekar beitevoll går tapt ved denne reguleringshøyden.

Departementet kan heller ikke se at reguleringen vil få særlige konsekvenser for villrein, da reinen i svært begrenset grad oppholder seg og ferdes i det berørte området. Det vises i denne sammenheng også til fylkesmannens uttalelse til søknaden;

”For villreinen er alle nye inngrep og forstyrrelser i leveområdet bekymringsfullt, men utredninga gir ikke grunnlag for å si at dette tiltaket vil gi noen dramatisk effekt.”

For fisk, fugl og større pattedyr, er virkningene små eller ubetydelige og har ingen eller liten betydning for spørsmålet om samlet belastning.

De største konsekvensene med en regulering er etter departementets syn negative virkninger for den spesielle flora og fauna i området. Alle alternativer med regulering vil i mer eller mindre grad påvirke viktige naturtyper og sjeldne plantearter, men tapet øker betydelig fra HRV 867 og oppover til de øvrige reguleringshøydene. En regulering opp til HRV 867 vil etter departementets mening, ikke medføre negative virkninger for sjeldne arter og naturtyper i slik grad at det er avgjørende for den samlede belastning på økomiljøet.

Avbøtende tiltak vil redusere de negative konsekvensene av inngrepet av hensyn til biologisk mangfold og landskap. Vesentlige ulemper med reguleringen kan unngås ved å sløyfe døgnregulering. Landskapsmessige virkninger ved skjemmende erosjonssoner i det flate landskapet kan reduseres betraktelig ved å holde en høy sommervannstand. Med målrettede avbøtende tiltak vil en tilleggsregulering kunne gi bedre forutsetninger for å fortsette aktiv seterdrift og dermed bidra til å opprettholde det unike kulturlandskapet.

Etter en vurdering av de omsøkte tiltakene sett sammen med eksisterende og planlagte tiltak i vassdraget, finner departementet at den samlede påvirkningen økosystemet blir utsatt for, ikke vil være til hinder for at det gis konsesjon til bygging av Einunna kraftverk, regulering av Markbulia etter omsøkte alternativ HRV 867 og bygging av ny 66 kV kraftledning fra kraftverket til Alvådal transformatorstasjon, jf. naturmangfoldloven § 10.

IV. Departementets konklusjon

I vurderingen av om konsesjon skal gis etter vassdragslovgivningen må fordelene og ulempene ved de omsøkte tiltakene gjennomgås. Det er et mål at årsproduksjonen av fornybar energi skal økes. I vurderingen av om konsesjon skal gis, har departementet lagt vekt på at økt regulering av Markbulia etter 867-alternativet med nytt Einunna kraftverk vil gi en produksjonsøkning på underkant av 48 GWh og at det er et verdifullt bidrag til målet om økt fornybar kraftproduksjon. Einunndalen og Markbulia er preget av landbruksaktivitet og stølsdrift, men øvre deler av vassdraget og Markbulia er

allerede regulert til kraftproduksjon i flere kraftverk. Departementet legger derfor vekt på at Einunna er et regulert vassdrag med reguleringsmagasin i Elgsjø, Fundin og Marsjø og Einunna kraftverk med eksisterende inntaksmagasin i Markbulia.

Departementet bemerker at de negative uttalelsene fra både lokale myndigheter, fagorganer og andre berørte interessenter i hovedsak dreier seg om de to største alternativene. Fylkesmannen har frarådet utbygging etter de to største alternativene, men mener under visse forutsetninger at en oppdemming av Markbulimagasinet opp til kote 867 eller 868 kan tillates. For fylkeskommunen og Riksantikvaren har også kulturlandskapet og setermiljøet blitt trukket frem som den viktigste grunnen til å frarå utbygging etter disse alternativene. Fylkeskommunen kan akseptere en utbygging etter 867-alternativet under forutsetning om full oppfylling av magasinet i Markbulia innen medio juni. Riksantikvaren mener også 867-alternativet kan aksepteres fordi det verdifulle landskapet innover Einunndalen i hovedsak vil bli spart.

Selv om flertallet i Folldal kommunestyre gikk imot all regulering ved høringen av NVEs innstilling, må det bemerkes at kommunens flertall i november 2009 tilrådet utbygging med HRV 867. Tilrådingen var begrunnet med at *"Einunna og Markbulia allerede er utbygd med både kraftverk og reguleringsdam, og at ny utbygging med HRV 867 vil gi en mer effektiv utnyttelse av det inngrepet som allerede er gjort"*. Det var liten lokal motstand å spore på departementets befarings. På befaringsen og på møtet i kommunehuset etterpå merket departementet seg at flere uttrykte bekymring for fremtidsutsiktene for innbyggerne i Folldal, og presiserte at kommunen trenger næringsutvikling og verdiskaping. Etter departementets oppfatning er det derfor ikke stor lokal motstand ved vurderingen av den omsøkte utbyggingen, selv om det trolig også fortsatt er mange som er skeptiske eller negative til planene.

Departementet er ikke enig med NVE i at en samlet vurdering av negative konsekvenser innebærer at man bør avslå konsesjon for tilleggsregulering i Markbulia ved alternativ HRV 867. Med tiltakshavers forslag til avbøtende tiltak finner departementet at de negative konsekvensene av en regulering av Markbulia til HRV 867 er akseptable.

Departementet har etter en samlet vurdering kommet frem til at de samfunnsmessige fordelene ved prosjektet vil være overveiende i forhold til de skader og ulemper som påføres andre. Departementet vektlegger at døgnregulering ikke er avgjørende for prosjektets lønnsomhet. Departementet vil tilrå at det gis konsesjon etter vannressursloven § 8 til bygging av nytt Einunna kraftverk, og konsesjon etter vassdragsreguleringsloven til ytterligere regulering av Markbulimagasinet opptil HRV 867.

Departementet har fått oversendt forslag fra NVE til konsesjonsvilkår for både reguleringen og utbyggingen, se merknader til vilkårene nedenfor.

Det tilrås i tråd med NVEs innstilling, å gi anleggskonsesjon etter energiloven § 3-1 til bygging og drift av den 18,4 km lange 66 kV kraftledningen mellom Einunna og Alvdal transformatorstasjon. De siste om lag 2 km inn til transformatorstasjonen legges som jordkabel i vegskulderen langs riksveg 29. Alvdal transformatorstasjon tillates utvidet med et 66 kV bryterfelt etter omsøkt alternativ 1.

V. Erverv av fallretter mellom Markbulia og Einunnvangen

Det er søkt om tillatelse til erverv av manglende fallrettigheter etter industrikonsesjonsloven. ØKAS har i dag ervervskonsesjon gitt 18. april 1958 for fallet som utnyttes i dagens Einunna kraftverk. Et nytt Einunna kraftverk, med økt reguleringshøyde i inntaksmagasinet og utløp noe lenger ned enn dagens kraftverk, øker fallhøyden som utnyttes. I følge NVEs beregninger ligger det inne en ervervet fallhøyde på 123 m, og en heving av HRV til kote 867,0 vil gi 7,21 m nytt fall. Nedstrøms eksisterende utløp vil det også bli tatt i bruk noe nytt fall, men dette tilleggsfallet er lite.

Elverum Energi AS, som er 100 % kommunalt eid, eier 67 % av aksjene i ØKAS. Kravet om offentlig eierskap er dermed oppfylt. NVE foreslår at det gis ny konsesjon etter ervervsloven for det nye fallet som tas i bruk, med vilkår i samsvar med dagens standardvilkår. Departementet er enig i dette, og tilrår at ØKAS gis konsesjon i medhold av ervervsloven § 2 til nytt fall i Einunna i forbindelse med bygging av nytt Einunna kraftverk.

VI. Ekspropriasjon av nødvendige rettigheter

1. Ekspropriasjon av fallrettigheter

For vannkraftverk med en produksjon over 40 GWh/år, jf. vannressursloven § 19, gjelder ekspropriasjonshjemmelen i vassdragsreguleringsloven § 16. Det er derfor ikke nødvendig med egen tillatelse etter oreigningslova for ekspropriasjon av rettigheter i forbindelse med utbyggingen for det som omfattes av konsesjonen etter vannressursloven. Hjemmelen gjelder imidlertid ikke ekspropriasjon av fallrettigheter, og det søkes derfor om ekspropriasjon etter oreigningsloven til fall dersom minnelige avtaler ikke oppnås. NVE har ikke behandlet søknaden om ekspropriasjon av fallrettigheter og søknaden om forhåndstiltredelse for nødvendige rettigheter for bygging av kraftverket eller for fremføring av kraftledningen.

Ny produksjon og nye kraftledninger vil være med på å opprettholde en sikker og stabil forsyning av elektrisk energi, samt å sørge for at forsyningssikkerheten er akseptabel. Dette ligger til grunn for departementets vurdering av de ekspropriasjonsrettslige spørsmålene.

Det må foretas en interesseavveining etter oreigningsloven § 2 annet ledd: "vedtak eller samtykke kan ikkje gjerast eller gjevast uten at det må reknast med at inngrepet tvillaust er meir til gagn enn skade". Dette innebærer at samtlige skader og ulemper de

omsøkte anlegg medfører, skal avveies mot den nytten som oppnås med ekspropriasjonen.

Før det gis samtykke til ekspropriasjon, skal det også være forsøkt oppnådd minnelige avtaler med den eller dem det skal eksproprieres rettigheter fra, jf. oreigningslova § 12. Advokat Thallaug opplyser å representere 36 parter (grunneiere/setereiere). Søker skal bestrebe seg på så langt det lar seg gjøre å inngå minnelige avtaler.

2. Ekspropriasjon for de elektriske anlegg

Det er også nødvendig med ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter for de omsøkte elektriske anleggene for det tilfelle at det ikke oppnås minnelige avtaler med grunneierne. ØKAS har i medhold av oreigningslova § 2 nr. 19 søkt om tillatelse til ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter for å bygge og drive de omsøkte elektriske anleggene, herunder rettigheter for lagring, adkomst og transport.

Bakgrunnen for søknaden om konsesjon og ekspropriasjon for nye kraftledninger er ØKAS søknad om bygging av nytt Einunna kraftverk og dette kraftverkets behov for nettilknytning. Det vises til de vurderinger som er gjort ovenfor og departementets tilråding om utbygging av kraftverket. Nettilknytningen av Einunna kraftverk er godt utredet og flere alternative løsninger på deler av strekningen er vurdert. Hensynet til samfunnets interesse i utbygging av fornybar energi og forsyningssikkerhet avveies mot hensynet til de grunneiere som blir berørt og til andre allmenne interesser knyttet til miljø i vid forstand. Etter departementets vurdering har kraftledningen begrensede miljø- og arealvirkninger og vil ha liten innvirkning på naturmangfoldet. Kraftledningen vil heller ikke komme i konflikt med automatisk fredede kulturminner. Departementet finner at den planlagte kraftledningen i liten grad vil få konsekvenser utover dagens kraftledningssituasjon i området. En ny 66 kV-ledning gjør at om lag 15 km med eksisterende ledning kan saneres. Ved Gjelten bru vil ny ledning i jordkabel medføre en estetisk forbedring når det gjelder de visuelle virkninger. De elektriske anleggene kan derfor ikke sies å medføre nevneverdige ulemper for allmenne interesser.

3. Konklusjon

Departementet finner at fordelene ved bygging av Einunna kraftverk er større enn ulempene for allmenne og private interesser, og mener på dette grunnlag at tiltaket vil være til mer gagn enn til skade. Departementet finner at vilkåret i oreigningslova § 2 annet ledd er oppfylt, og tilrår at det gis samtykke til Østerdalen Kraftproduksjon AS til ekspropriasjon for nødvendige fallrettigheter etter oreigningslova § 2 nr. 51 og til ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter for å bygge og drive de omsøkte elektriske anleggene i medhold av oreigningslova § 2 nr. 19.

Det gjøres oppmerksom på at et eventuelt skjønn må begjæres innen ett år fra konsesjonstidspunktet, ellers faller ekspropriasjonstillatelsen bort, jf. oreigningslova §

16. Tilsvarende konsekvens gjelder den direkte ekspropriasjonsvirkning for tiltak etter, vassdragsreguleringsloven § 16 nr. 6.

Etter oreigningslovens § 25 kan det gis tillatelse til forhåndstiltredelse før det foreligger rettskraftig skjønn. Når skjønn ikke er krevd, kan samtykke til en slik forhåndstiltredelse bare gis i særlige tilfeller. Det avgjørende i denne sammenheng er om det vil føre til en urimelig forsinkelse for eksproprianten å vente til skjønnskravet er fremsatt. Departementet kan ikke se at det her foreligger tilstrekkelige grunner som tilsier at det kan gis tillatelse til forhåndstiltredelse før skjønn er krevd. Departementet vil komme tilbake til spørsmålet om forhåndstiltredelse når skjønn er begjært.

Forholdet til annet regelverk

Det er søkt om tillatelse til gjennomføring av tiltaket etter forurensningsloven. For anleggsfasen avklares spørsmålet om utslippstillatelse med fylkesmannen. Det er ikke nødvendig med noen tillatelse etter forurensningsloven i driftsfasen

VII. Departementets merknader til konsesjonsvilkårene

1. Vilkår til tillatelsen til regulering i Markbulia

Selv om reguleringen av Markbulia måtte anses å være omfattet av tidligere gitte konsesjoner, er det mest naturlig at en eventuell konsesjon for den omsøkte reguleringen nå omfatter hele magasinet. Å gi konsesjon til hele reguleringen vil være i tråd med hva som er gjort for Elgsjø og Marsjø, og vil også rydde opp i eventuelle uklarheter angående rettighetsforhold og konsesjonsstatus for eksisterende regulering.

Konsesjonstid og revisjon, jf. post 1

Konsesjonen gis på ubegrenset tid.

På sikt mener NVE det kan være en fordel å kunne samordne konsesjoner og vilkår for både Fundin, Elgsjø, Marsjø, Markbulia og Savalen. Dette må eventuelt skje gjennom en samordnet revisjonsprosess. Da må vilkår om revisjonsadgang settes slik at mulige revisjonstidspunkt sammenfaller for alle de aktuelle konsesjonene. Departementet er enig i dette. En samlet revisjonsprosess for alle konsesjoner vil først kunne skje når revisjonsadgang for Elgsjø og Marsjø oppstår i 2040. Det settes derfor som vilkår at reguleringen av Markbulia første gang kan tas opp til alminnelig revisjon 7.5.2040. Deretter blir det 30 års revisjonsintervall.

Reguleringen av Savalen og Fundin inngår i samme konsesjon som Rendalsoverføringen (delvis overføring av Glomma til Rendalen og regulering av Fundinmagasinet). Det oppstår revisjonsadgang for denne konsesjonen allerede i august 2016. Det foreligger foreløpig ingen krav om revisjon på bakgrunn av forhold i Fundin, Savalen eller Einunna. Alminnelig revisjon for Markbulia kan første gang skje i 2040. Dersom det likevel skulle vise seg at det er av betydning å få justert reglementet

for Markbulia for å oppnå et helhetlig reguleringsregime, må det i så fall skje med hjemmel i reglementets post 4.

Naturforvaltning, jf. post 8

Det settes standardvilkår for natur og miljø. GLB vil være ansvarlig for eventuelle pålegg etter dette vilkåret som angår forholdene rundt Markbulimagasinet og i Einunna nedstrøms Markbulidammen.

Anleggsperioden vil kunne generere uro for villreinen som benytter området. Bukkeflokkenes tradisjonsbruk av området vil derfor kunne opphøre i kortere eller lengre tid. Departementet bemerker at anleggsvirksomhet derfor i mest mulig grad bør unngås i de perioder dyrene oppholder seg i området.

Forurensning m.v., jf. post 10

Flere høringsparter med tilknytning til Savalen er bekymret for at neddemming av nye arealer i Markbulia vil kunne føre til dårligere vannkvalitet i Savalen. Det kan ikke utelukkkes at neddemming av humusrike områder som her, kan føre til at vannkvaliteten i Savalen påvirkes noe. Standardvilkåret gir Fylkesmannen i Hedmark hjemmel til både å pålegge oppfølgingsundersøkelser og eventuelle nødvendige tiltak.

Terskler mv., jf. post 12

Flere høringsparter er opptatt av at det må gjøres fysiske tiltak i strandsonen for å motvirke brede strandsoner, hindre erosjon og dempe eventuelle problemer med forsumping. Standardvilkåret gir NVE hjemmel til å pålegge konsesjonæren å foreta biotopjusterende tiltak, elvekorreksjoner, opprenskinger mv. for å redusere slike skadevirkninger. Vilåret gir også hjemmel til å pålegge tiltak for erosjonssikring. Det bemerkes at på grunn av landskapets karakter vil det ikke være mulig å gjennomføre tiltak som forhindrer *alle* problemer med erosjon og forsumping ved neddemmingen.

Manøvreringsreglement, jf. post 14

NVE foreslår at det utformes et manøvreringsreglement som knyttes til konsesjonen etter reguleringsloven og at konsesjonen etter vannressursloven ikke gis noe eget reglement. Departementet er enig i dette. Utforming av et eventuelt felles reglement for Fundin, Elgsjø, Marsjø og Markbulia knyttes til en eventuell senere revisjonsprosess etter bruk av reglementets post 4, se merknader til post 1.

Reguleringshøyder

HRV settes til kote 867 (NN 1954). Kotehøyder bør fastsettes etter ny standard: NN 2000.

Området som planlegges neddemt er i stor grad flatt og myrlendt, og det vil oppstå tydelige reguleringssoner rundt hele magasinet. Det fastsettes derfor forbud mot effektkjøring/døgnregulering. Med dette er det ikke ment å begrense eller hindre normal og hensiktsmessig kraftverksdrift, men hensikten er å unngå raske og hyppige variasjoner i vannstanden i magasinet. Forbudet er ikke til hinder for at kjøring av

kraftverket kan endres ved variabelt tilsig og endret tapping fra Fundin, så lenge dette ikke gir svingninger av betydning i Markbulimagasinet. Det tillates med dette også ukeregulering, for eksempel at kraftverket står i helger når kraftpris og forbruk er lavt.

Landskapsmessige virkninger ved skjemmende erosjonssoner, kan reduseres betraktelig ved å holde en høy og jevn sommervannstand. NVE mener at hensynet til friluftsliv, hytte- og seterbrukere, reiseliv og turisme er tilstrekkelig ivaretatt dersom det settes krav om at vannstanden ikke skal være lavere enn HRV -0,5 m om sommeren. Varierende snømengder og tilsigsforhold kan gjøre det utfordrende å nå en viss vannstand på en bestemt dato. NVE har derfor foreslått følgende formulering;

"Om våren skal vannforbruket i Einunna kraftverk tilpasses snømagasin og nedbør med sikte på at vannstanden i Markbulimagasinet når kote 866,5 (NN 1954) innen 15. juni. I år med lite snømagasin stanses Einunna kraftverk om nødvendig helt, inntil prognoser med stor sannsynlighet tilsier at fylling kote 866,5 (NN 1954) innen 15. juni kan oppnås. I perioden 15. juni – 15. september skal kote 866,5 (NN 1954) ikke underskrides, med unntak av nødvendig forhåndstapping for å unngå flomskader ved varsel om flom".

Reglementet gir GLB mulighet til å forhåndstappe ved varslet flom for å redusere risikoen for flomskader. Før 15. juni settes det ikke noe krav om bestemt vannstand og dette gir fleksibilitet til om nødvendig å forhåndstappe magasinet også før den datoen.

Minstevannføring

Oppstrøms Markbulia påvirkes Einunna av magasinene Elgsjø, Fundin og Marsjø. Fra Fundin er det pålagt slipp på 0,3 m³/s til enhver tid. Det er imidlertid ikke pålegg om minstevannføring fra verken Elgsjø eller Marsjø, og i perioder er elvestrekningene nedstrøms disse magasinene tørrlagt.

Det er heller ikke pålegg om minstevannføring fra verken Markbulidammen eller fra overføringspunktet til Savalen pr i dag. Både strekningen fra Markbulidammen og ned til samløpet Marsjøåa og strekningen nedstrøms overføringspunktet til Savalen er ifølge søker tørrlagte store deler av året. Alle vannlevende organismer er avhengig av et minimum av kontinuerlig vannføring. Selv om antall dager med flomoverfløp over Markbulidammen reduseres, vil en utbygging som omsøkt derfor ikke ha noen ytterligere negativ effekt på naturmangfoldet i Einunna sammenlignet med i dag.

Søker har oppgitt at en slipp av minstevannføring fra Markbulimagasinet på 0,5 m³/s hele året vil redusere kraftproduksjonsøkningen i Einunna kraftverk med 5,7 GWh. NVE mener at behovet for slipp av minstevannføring nedstrøms Markbulidammen bør være en del av en samlet vurdering av behovet for hele Einunnavassdraget, da det kan være andre strekninger der slipp av minstevannføring vil ha større nytteverdi. Magasinrestriksjoner i ett eller flere av magasinene vil også kunne gi større miljømessig gevinst enn slipp av minstevannføring. Konesjonsbehandlingen har ikke avdekket spesielle behov for slipp av minstevannføring på strekningen fra Markbulidammen, og departementet finner derfor ikke grunn for å pålegge dette nå.

Registrering av minstevannføring, krav om skilting og merking, jf. post 16

Økt regulering i Markbulia og økt slukeevne i Einunna kraftverk vil kunne medføre økte problemer med usikker is på Savalen. NVE anser imidlertid at reguleringen av selve magasinet trolig er den største påvirkningsfaktoren her, og ikke bare driftsvannet fra Einunna kraftverk. I følge standardvilkåret skal konsesjonær for *alle tilfelle* sørge for at partier av isen på vann og inntaksmagasiner som mister bæreevnen på grunn av utbyggingen, blir avmerket på kart på opplysningsskilt som settes opp ved magasinet. Partier med usikker is skal merkes eller sikres. Vilkåret kan om nødvendig også kunne brukes til å pålegge tiltak i området ved tunnelutløpet i Savalen.

2. Vilkår etter vannressursloven for bygging av nytt Einunna kraftverk

Det er ØKAS som skal bygge, eie og drive nye Einunna kraftverk. Konsesjon etter vannressursloven med tilhørende vilkår vil gjelde utbygd elvestrekning.

Nye Einunna kraftverk vil i snitt produsere om lag 102 GWh pr år og kraftverket har inntak i et reguleringsmagasin. Det gis derfor standardvilkår som for kraftverk over 40 GWh, dvs at de i stor grad baseres på bestemmelser i reguleringsloven, jf. vannressursloven § 19 annet ledd.

Eksisterende ervervskonsesjon for Einunna kraftverk har vilkår om konsesjonsavgifter, og det tilrås også ervervskonsesjon med slike vilkår for tilleggsfallet som tas i bruk ved utbyggingen. Det er derfor ikke nødvendig med vilkår om konsesjonsavgifter i konsesjonen etter vannressursloven selv om kraftverket er over 40 GWh.

Konsesjonstid og revisjon, jf. post 1

Konsesjonen gis på ubegrenset tid.

Vilkårene kan tas opp til alminnelig revisjon 7.5.2040. Deretter kan vilkårene tas opp til revisjon etter 30 år.

Byggefrister, jf. post 4

Arbeidet må påbegynnes innen 5 år fra konsesjonens dato og fullføres innen ytterligere 5 år, jf. vregl. § 12 nr. 1.

Naturforvaltning, jf. post 6

Det settes standardvilkår for natur og miljø. ØKAS vil være ansvarlig for eventuelle pålegg etter dette vilkåret som angår elvestrekningen mellom Markbulidammen og overføringspunktet til Savalen, jf. ordlyd i post 6 bokstav a "*forholdene i Einunna nedstrøms Markbulidammen*".

Manøvreringsreglement, jf. post 11

Det gis ikke noe eget reglement i konsesjonen etter vannressursloven, men reglementet følger reguleringskonsesjonen. Standardvilkåret settes likevel dersom det senere skulle bli behov for å regulere selve manøvreringen av Einunna kraftverk.

Kontroll med overholdelsen av vilkårene, jf. post 17

Departementet mener det er naturlig at vilkårene for en helhetlig utbygging harmoniseres. Av den grunn foreslås så langt det passer samme ordlyd i dette vilkåret som for tilsvarende vilkår for konsesjonen etter reguleringsloven, bl.a. at konsesjonen kan trekkes tilbake ved gjentatte eller fortsatte overtredelser av sentrale konsesjonsvilkår.

3. *Vilkår til ervervstillatelsen av nytt fall i Einunna*

Konsesjonen gis på ubegrenset tid. Vilkaene kan tas opp til alminnelig revisjon 7.5.2040 og deretter etter 30 år.

Det fastsettes årlige konsesjonsavgifter etter dagens standard, kr. 8,- pr. nat.hk. til staten og kr. 24,- til kommunens konsesjonsavgiftsfond.

Det tilrås å fastsette standardvilkår om konsesjonskraft. Prisen for konsesjonskraft fastsettes hvert år av Olje- og energidepartementet i tråd med bestemmelsene i industrikonsesjonsloven § 2 tredje ledd nr. 12.

Tidligere ble det i enkelte tilfeller, og som i nærværende sak, gitt konsesjon kun etter ervervsloven til bygging av kraftverk. I disse konsesjonene ble det derfor tatt inn bestemmelser om bl.a. kulturminner, natur og miljø på samme måte som vilkårene for reguleringskonsesjoner. I dag anses imidlertid en ervervskonsesjon kun å gjelde retten til å utnytte fallet. For nytt Einunna kraftverk og økt regulering i Markbulia gis det konsesjoner både etter vannressursloven og reguleringsloven. Dermed kan moderne naturforvaltningsvilkår mv. knyttes til disse konsesjonene, og slike vilkår er ikke nødvendig å ta med i ervervskonsesjonen.

Det er også lite hensiktsmessig med vilkår om byggefrister, konsesjonærens ansvar ved anlegg/drift, godkjenning av planer, landskapsmessige forhold mv. i en ervervskonsesjon. Enkelte tiltaksvilkår skal i medhold av lovens bestemmelser fastsettes. Departementet finner det derfor riktig rettslig sett, å fastsette slike standardvilkår. Ettersom det her også gis reguleringskonsesjon og konsesjon til bygging av kraftverket i medhold av vannressursloven med nødvendige vilkår, er slike standardvilkår uten selvstendig betydning.

4. *Reviderte vilkår for erverv av fallet mellom Markbulien og Einunnvangen gitt ved kgl.res. 18. april 1958*

Ervervskonsesjonen av 1958 ble gitt med vilkår om hjemfall til staten i mars 2005, 50 år etter idriftsettelsen. Ved kgl.res. 18. desember 2002 ble konsesjonen endret til å gjelde

på ubegrenset tid, men det ble satt vilkår om revisjonsadgang 50 år etter konsesjonens dato, dvs at revisjonsadgang oppstod 18. april 2008. Dersom vilkårene for gjeldende ervervskonsesjon undergis revisjon samtidig som det gis nye konsesjoner, vil dette gi et komplett sett med vilkår etter dagens standard. Departementet foreslår derfor å revidere gjeldende ervervskonsesjon for fallretter i Einunna på denne strekningen ved å sette inn moderniserte vilkår og fjerne utdaterte vilkår. Vilkår relatert til natur og miljø og kulturminner foreslås av ovennevnte årsaker ikke.

At vilkåret om automatisk fredete kulturminner utelates, innebærer at det ikke pålegges noen sektoravgift ved denne revisjonen. Normalt har det ikke blitt gjennomført neddemming av arealer av noen betydning ved utbygginger med kun ervervskonsesjon. Sektoravgiften er etablert som en kompensasjon primært ved revisjon og fornyelser av gamle reguleringskonsesjoner der man har fått større neddemminger av areal uten at det er utført kulturminneundersøkelser. Noe areal er demt ned i Markbulia i forbindelse med etablering av eksisterende magasin, men magasinet er relativt lite. Det er heller ikke et reguleringsmagasin i tradisjonell betydning, men et inntaksmagasin for Einunna kraftverk. Ved konsesjon til fortsatt regulering av Elgsjø og Marsjø, er det tatt inn vilkår om sektoravgift. Dette er vesentlig større magasiner slik at en sektoravgift får større betydning.

Konsesjonstid og revisjon, jf. post 1
Konsesjonen gis på ubegrenset tid.

For å ha mulighet for en samordnet revisjonsprosess for de ulike konsesjoner og vilkår for Fundin, Elgsjø, Marsjø, Markbulia og Savalen settes vilkår om revisjonsadgang med samme revisjonstidspunkt som for de øvrige, dvs 7.5.2040. Deretter blir revisjonsintervallet 30 år, som er standard etter loven.

Konsesjonsavgifter, jf. post 2

Det er ikke praksis å endre satsene for konsesjonsavgifter ved revisjon av vilkår. For reviderte vilkår for gjeldende ervervskonsesjon foreslås derfor at avgiftssatsene beholdes som i dag, dvs. at det også etter revisjonstidspunktet skal betales kr 1,48 pr. nat.hk. til staten og kr 11,92 pr. nat.hk. til kommunen.

Konsesjonskraft, jf. post 10

Gjeldende vilkår er gitt før endringsloven i 1959. Det skal derfor betales "selvkostpris" for kraften som tas ut.

5. Departementets merknader til vilkårene etter energiloven:

Konsesjonen gis etter alminnelig praksis for 30 år. Departementet slutter seg for øvrig til NVEs vilkår og merknader til disse.